

**Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy
Zastępczej w Mieście Zielona Góra
na lata 2015 – 2017**

Zielona Góra 2018

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra
na lata 2015-2017

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
1. ZAŁOŻENIA PROGRAMU	4
2. REALIZACJA PROGRAMU	5
2.1. Realizacja celu operacyjnego Doskonalenie systemu opieki nad dzieckiem przebywającym poza środowiskiem naturalnym	5
2.2. Realizacja Celu Operacyjnego Wsparcie procesu usamodzielnienia pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej	11
2.3. Realizacja celu operacyjnego Podniesienie jakości świadczonych usług w zakresie pomocy dziecku i rodzinie	14
PODSUMOWANIE	20
WYKAZ REALIZATORÓW I PARTNERÓW REALIZUJĄCYCH PROGRAM, DO KTÓRYCH WYSŁANO ANKIETY	21
WYKAZ REALIZATORÓW I PARTNERÓW REALIZUJĄCYCH PROGRAM, KTÓRZY WYPEŁNILI ANKIETY	22

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

WSTĘP

W preambule Konwencji o Prawach Dziecka zaznaczono, iż dziecko do pełnego i harmonijnego rozwoju swojej osobowości powinno wychowywać się w środowisku rodzinnym, w atmosferze szczęścia, miłości i zrozumienia. Rodzina jest niewątpliwie naturalnym i podstawowym środowiskiem wychowania i funkcjonowania dziecka, jest wartością bezcenną.

Pieczą zastępczą jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców.

Regulacje dotyczące opieki i wychowania dziecka poza rodziną biologiczną zawarte zostały w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. *o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej*, która nakłada na samorządy obowiązek budowania lokalnego systemu wsparcia w obszarze wychowania i pieczy zastępczej.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej kładzie nacisk na pracę z rodziną już od chwili pojawienia się sygnału o wystąpieniu problemu, co ma zapobiec umieszczeniu dziecka poza rodziną naturalną. Prawem dziecka jest bowiem wychowywanie się w rodzinie biologicznej pod opieką rodziców.

We wszystkich działaniach dotyczących dziecka, podejmowanych przez publiczne lub niepubliczne instytucje pomocy społecznej, sądy, władzę administracyjną lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną jest najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka (art. 3 Konwencji o prawach dziecka).

W związku z art. 180 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 697 – ze zm.) opracowano program Rozwoju Pieczy Zastępczej na lata 2015-2017, który został uchwalony Uchwałą NR V.15.2015 Rady Miasta Zielona Góra z 22 stycznia 2015 r. Nadzór nad realizacją programu został powierzony Miejskiemu Ośrodkowi Pomocy Społecznej w Zielonej Górze.

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

1. ZAŁOŻENIA PROGRAMU

Zadaniem rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej jest stworzenie dziecku stabilnego środowiska zapewniającego odpowiednie wychowanie i opiekę do czasu powrotu dziecka do środowiska pochodzenia bądź do momentu adopcji lub usamodzielnienia się. Umieszczenie dziecka w odpowiedniej formie pieczy zastępczej ma na względzie przede wszystkim zapewnienie dziecku możliwości zaspokajania potrzeb emocjonalnych, bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych oraz kulturalno-rekreacyjnych w sytuacji, gdy rodzina naturalna nie jest w stanie tych potrzeb zaspokoić w ramach własnych możliwości.

Głównym założeniem, a zarazem celem strategicznym programu jest zbudowanie zintegrowanego systemu pieczy zastępczej. Realizacja tego celu ma za zadanie przede wszystkim otoczenie dziecka dobrą i troskliwą opieką.

Celem pieczy zastępczej jest przygotowanie dziecka do odpowiedzialnego i samodzielnego życia, do pokonywania trudności życiowych, wpajanie prawidłowych norm społecznych, podtrzymywanie bliskich i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami. Piecza zastępcza udziela także wsparcia i odpowiedniego poradnictwa w tym zakresie dla osób tworzących pieczę zastępczą.

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

2. REALIZACJA PROGRAMU

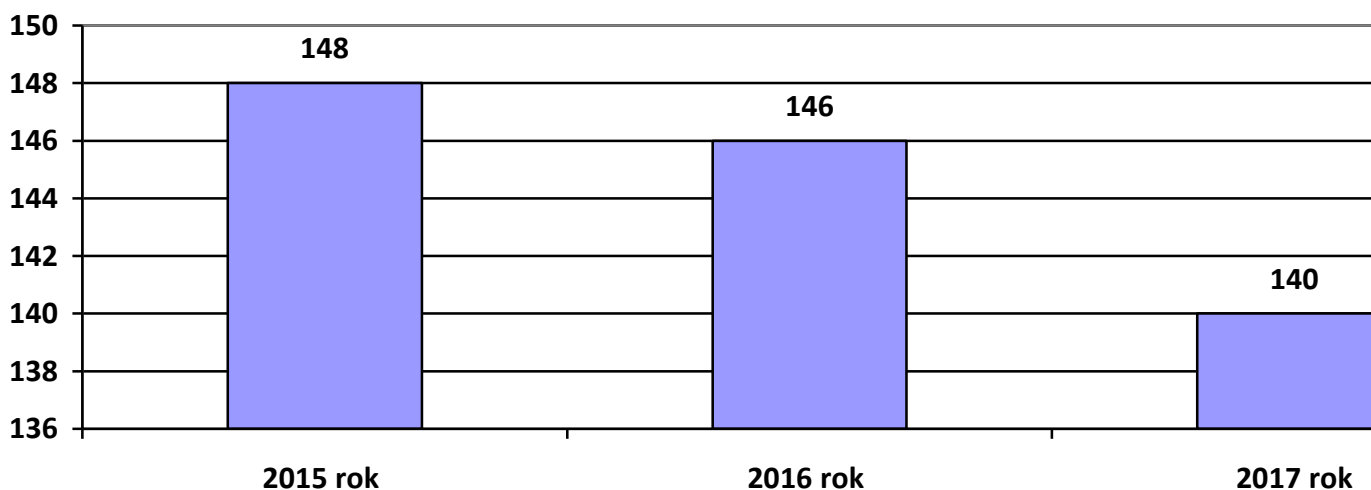
2.1. Realizacja celu operacyjnego Doskonalenie systemu opieki nad dzieckiem przebywającym poza środowiskiem naturalnym

Założeniem powyższego celu operacyjnego jest m.in. zwiększenie świadomości społecznej dotyczącej zastępczej opieki rodzinnej, zwiększenie ilości profesjonalnie przygotowanych osób do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, wspieranie rodzin w rozwiązywaniu problemów opiekuńczo-wychowawczych a także zwiększenie dostępu do dóbr kultury i edukacji.

Liczba rodzin zastępczych na terenie Miasta Zielona Góra

W 2015 roku na terenie Miasta Zielona Góra funkcjonowało 148 rodzin zastępczych natomiast w latach 2016-2017 rodzin było odpowiednio 146 i 140.

Wykres 1. Liczba rodzin zastępczych na terenie Miasta Zielona Góra w latach 2015 - 2017

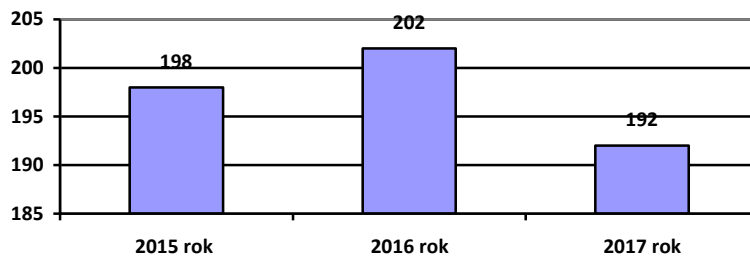
Jak wynika z danych przedstawionych na powyższym wykresie w czasie realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017 liczba rodzin funkcjonujących na terenie Miasta Zielona Góra utrzymywała się na podobnym poziomie. Natomiast, najwięcej rodzin zastępczych na terenie Miasta funkcjonowało w 2015 roku.

Na koniec 2015 roku w rodzinach zastępczych umieszczonych było 198 dzieci, w roku 2016 liczba dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej wynosiła 202, natomiast w roku 2017 liczba dzieci nieznacznie spadła i wyniosła 192 dzieci.

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

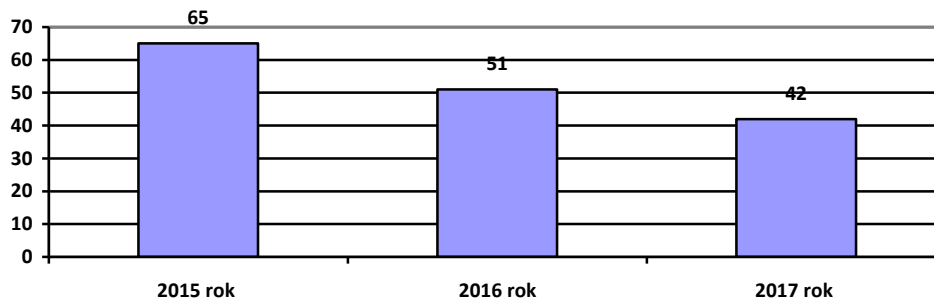
Wykres 2. Liczba dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej na terenie Miasta Zielona Góra w latach 2015 - 2017

Jak obrazuje powyższy wykres największa ilość dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej była w roku 2016, natomiast najmniejsza w 2017 r. Spadek zarówno ilości rodzin zastępczych jak i liczby dzieci umieszczanych w rodzinach zastępczych spowodowany był mniejszą liczbą wydanych postanowień sądowych.

Poniższy wykres przedstawia liczbę dzieci umieszczonych w Placówkach Opiekuńczo – Wychowawczych na terenie Miasta Zielona Góra z podziałem na poszczególne lata.

Wykres 3. Liczba dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej na terenie Miasta Zielona Góra w latach 2015 - 2017

Jak wynika z przedstawionego wykresu najwięcej dzieci w pieczy instytucjonalnej umieszczonych było w 2015 roku, w kolejnych latach zauważalny jest spadek liczby dzieci w placówkach w Zielonej Górze. Jest to spowodowane usamodzielnianiem się wychowanków placówek, a w związku z tym opuszczeniem przez nich pieczy instytucjonalnej, jak również mniejszą ilością wydanych postanowień sądowych.

Akcje i inicjatywy promujące ideę rodzicielstwa zastępczego

W 2015 r. w ramach V Dni Rodzinnej Opieki Zastępczej, organizowanych przez kadrę opieki, terapii i Profilaktyki Społecznej we współpracy z Instytutem Psychologii, kołem Naukowym Pedagogiki Opiekuńczej i Studentami Studiów Podyplomowych POW – VII edycji Wydziału Pedagogiki, Socjologii i Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Zielonogórskiego wraz z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Zielonej Górze odbyły się akcje promujące rodzicielstwo zastępcze, seminarium naukowe połączone z debatą i kampania informacyjna propagująca ideę pieczy zastępczej.

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

W czasie Dni Rodzinnej Opieki Zastępczej zorganizowany został również festyn, skierowany do dzieci z rodzin adopcyjnych i rodzin zastępczych w wieku od 3 do 10 lat. Impreza promowała zdrowy, aktywny i ciekawy sposób spędzania wolnego czasu. Udział w niej wzięło 60 dzieci z rodzinnej pieczy zastępczej. Podczas trwania festynu prowadzona była także kampania informacyjno - społeczna na temat pieczy zastępczej i adopcji w tym również instytucji ją realizujących i wspierających. Za kampanię odpowiedzialni byli studenci kierunku pedagogika specjalność pedagogika opiekuńczo – wychowawcza i profilaktyka Uniwersytetu Zielonogórskiego.

Szkolenia rodzin zastępczych

W 2015 roku ani Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Zielonej Górze ani Ośrodek Adopcyjny nie zorganizowały szkolenia kandydatów na rodzinę zastępczą.

Natomiast w ramach szkoleń podnoszących kwalifikacje dla rodzin zastępczych zorganizowane zostały przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Zielonej Górze 3 spotkania doszkalające, w których udział wzięło łącznie 60 osób. Tematyka szkoleń dotyczyła następujących obszarów:

1. Pierwszej pomocy przedmedycznej, przeprowadzone przez dwóch ratowników medycznych.
2. „Uzależnienie dzieci i młodzieży od środków psychoaktywnych – dopalaczy”, przeprowadzone przez pracownika komendy Miejskiej Policji w Zielonej Górze.
3. Spotkanie omawiające sytuację prawną rodzin zastępczych, przeprowadzone przez Stowarzyszenie Rodzin Zastępczych i Adopcyjnych „Mały Człowiek”.

W 2016 roku zorganizowane zostało jedno szkolenie dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niezawodowej, w którym wzięło udział i ukończyło szkolenie 10 osób. Dodatkowo, w ramach podnoszenia kwalifikacji dla już utworzonych rodzin zastępczych zorganizowano 4 szkolenia, w których uczestniczyło 76 osób. Tematyka szkoleń była następująca:

1. Profilaktyka zaburzeń mowy – czyli co zrobić aby dziecko mówiło poprawnie,
2. Zdrowe odżywianie dzieci obciążonych FAS,
3. Problemy emocjonalne okresu dorastania nastolatka,
4. Rodzicielstwo zastępcze – studium prawne.

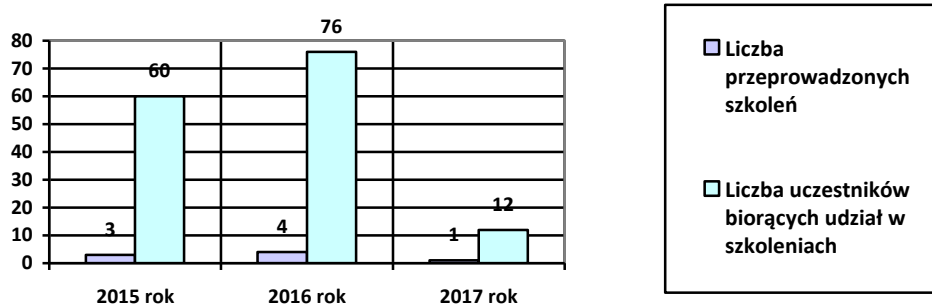
W 2017 roku zorganizowano jedno szkolenie dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej niezawodowej. Udział w nim wzięło 13 osób natomiast szkolenie ukończyło 10 uczestników. Jednocześnie w 2017 roku zorganizowano jedno szkolenie podnoszące kwalifikacje dla już utworzonych rodzin zastępczych, w którym uczestniczyło 12 osób, tematem przeprowadzonego szkolenia było: „Korygowanie nieakceptowanych zachowań dzieci i młodzieży”

Wszystkie szkolenia dla rodzin zastępczych w ramach podnoszenia kwalifikacji oraz na kandydatów na rodziny zastępcze niezawodowe odbyły się zgodnie z art. 44 ust. 1 i 76 ust. 4 pkt 5 Ustawy z 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t. j. Dz.U z 2017 poz. 697 – ze zm.)

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

Wykres 4. Liczba przeprowadzonych szkoleń podnoszących kwalifikacje dla rodzin zastępczych oraz liczba uczestników biorących w nich udział w latach 2015 - 2017

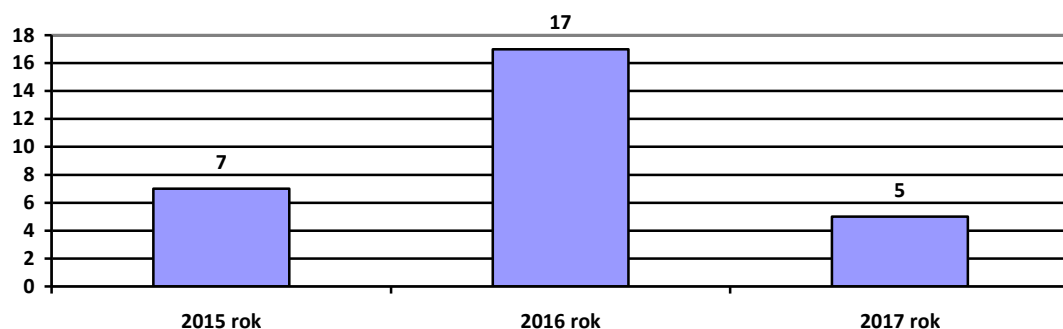
Na powyższym wykresie przedstawiono liczbę szkoleń w poszczególnych latach.

Najwięcej szkoleń przeprowadzono w roku 2016, a najmniej w roku 2017. Liczba uczestników szkolenia uwarunkowana została ilością szkoleń.

Tworzenie rodzin zastępczych

W roku 2015 w Mieście Zielona Góra utworzonych zostało zgodnie z postanowieniami sądu 7 rodzin zastępczych. W 2016 r. utworzonych zostało 17 nowych rodzin zastępczych, ponadto 1 niezawodowa rodzina zastępcza została przekształcona w zawodową rodzinę zastępczą pełniącą funkcję pogotowia rodzinnego. Natomiast, w roku 2017 utworzonych zostało 5 rodzin zastępczych, w tym jedna rodzina zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego przekształciła się w rodzinę zastępczą zawodową.

Wykres 5. Liczba nowoutworzonych rodzin zastępczych na terenie Miasta Zielona Góra w latach 2015 – 2017

Jak obrazuje powyższy wykres w roku 2016 na terenie Miasta Zielona Góra zawiązało się najwięcej rodzin zastępczych, w latach 2015 i 2017 liczba nowoutworzonych rodzin zastępczych była na podobnym poziomie. Liczba nowopowstałych rodzin zastępczych jest uwarunkowana ilością wydawanych postanowień Sądowych.

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

Opieka psychologiczna i pedagogiczna

Rodzicielstwo zastępcze to często ciężka praca z dziećmi, które nie zawsze otrzymywały właściwe wzorce i odpowiednie wychowanie w środowisku naturalnym dlatego ważnym elementem tej pracy jest zapewnienie wsparcia i organizowanie poradnictwa rodzinnego.

W związku z powyższym, na terenie Miasta w latach 2015-2017 funkcjonowały trzy instytucje poradnictwa rodzinnego. Pierwsza to Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna w Zielonej Górze. W związku ze zróżnicowanymi problemami osób zgłaszających się do Poradni mogą one otrzymać pomoc w zakresie: diagnostyki, doradztwa, a także pomoc profilaktyczną i terapeutyczną. Adresatami są dzieci i młodzież ucząca się, jak również ich rodzice i nauczyciele. Korzystanie z pomocy udzielanej przez Poradnię jest dobrowolne i nieodpłatne.

Drugą instytucją poradnictwa było Biuro Pełnomocnika ds. Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Zielonej Górze. Do głównych zadań tego punktu należało inicjowanie i organizowanie działań profilaktycznych oraz działań zmierzających do łagodzenia skutków uzależnień oraz zbieranie i upowszechnianie informacji o działaniach i podmiotach działających na rzecz rozwiązywania problemów uzależnień i współdziałanie z nimi. Na mocy Uchwały nr XLII.503.2016 z dnia 20.12.2016 r. w sprawie połączenia jednostek budżetowych zadania Biura od 01.01.2017 r. zostały włączone do zakresu działań Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zielonej Górze.

Natomiast, trzecią instytucją jest Towarzystwo Rozwoju Rodziny w Zielonej Górze. Jednostka ta jest najstarszą w kraju organizacją pozarządową działającą na rzecz zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego oraz praw w tym zakresie. Działalność TRR to przede wszystkim zwiększanie dostępu do wiarygodnych informacji oraz wysokiej jakości usług i programów dotyczących zdrowia seksualnego i reprodukcyjnego, poprzez: poradnictwo psychologiczne, interwencję kryzysową, edukację seksualną, edukację rozwojową.

Dodatkowe Świadczenia dla rodzin zastępczych

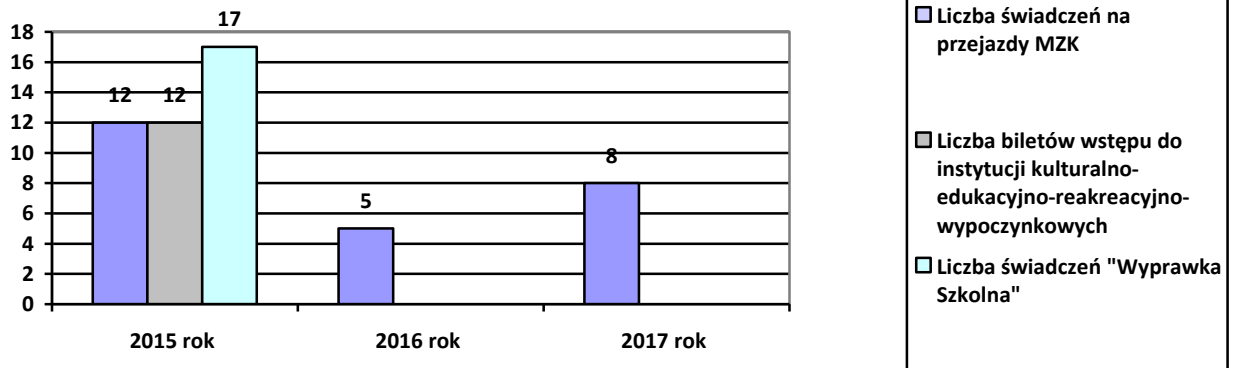
W ramach Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra, podejmowano działania, których celem było zapewnienie rodzinom zastępczym bezpłatnych przejazdów Miejskiego Zakładu Komunikacji, dopłat do biletów wstępu do instytucji kulturalno-edukacyjno-rekreacyjno-wypoczynkowych na dziecko umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej do ukończenia przez nie 18 roku życia oraz wsparcie finansowe w związku z corocznymi wydatkami związanymi z rozpoczęciem roku szkolnego w ramach wyprawki szkolnej dla dzieci umieszczonych w wielodzietnych rodzinach zastępczych. Program ośłonowy „Wyprawka szkolna dla dzieci umieszczonych w wielodzietnych rodzinach zastępczych” uchwalony Uchwałą nr XXVII/366/08 Rady Miasta Zielona Góra z dnia 30 czerwca 2008 r. realizowany był na terenie Miasta Zielona Góra w latach 2008 - 2015.

Na poniższych wykresach nr 6 i 7 przedstawiono liczbę świadczeń oraz kwoty jakie zostały wypłacone w poszczególnych latach na powyższe świadczenia dla rodzin zastępczych z terenu Miasta Zielona Góra.

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

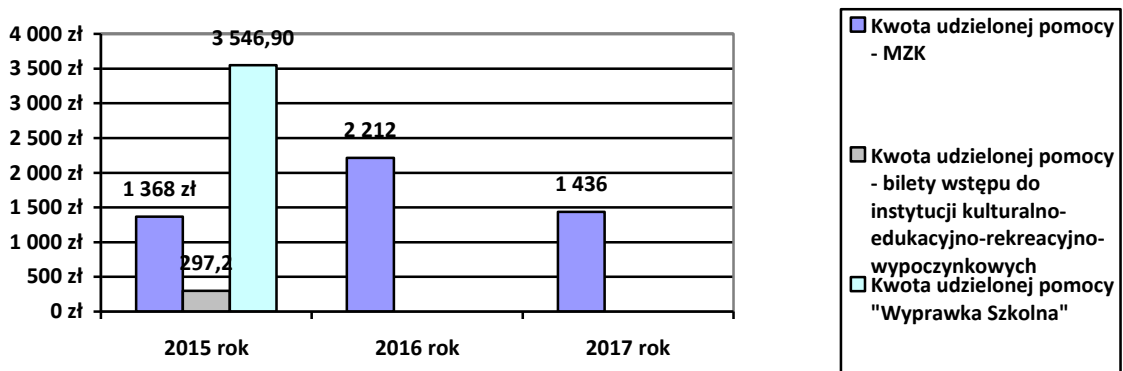
Wykres 6. Liczba udzielonych świadczeń w ramach zapewnienia rodzinom zastępczym bezpłatnych przejazdów Miejskiego Zakładu Komunikacji, dopłat do biletów wstępu do instytucji kulturalno - edukacyjno - rekreacyjno – wypoczynkowych oraz liczba świadczeń z przeznaczeniem na zakup „Wyprawki szkolnej”

W roku 2015 w ramach tych zadań wypłacono 12 świadczeń w zakresie refundacji podopiecznym rodzin zastępczych przejazdów MZK, dofinansowano 12 biletów wstępu do instytucji kulturalnych oraz wypłacono 17 świadczeń z przeznaczeniem na zakup wyprawki szkolnej. Świadczenia związane z wyprawką szkolną realizowane były na podstawie programu osłonowego do końca roku 2015.

W roku 2016 wypłacono 5 świadczeń w zakresie refundacji podopiecznym rodzin zastępczych przejazdów MZK, natomiast w 2017 w tym zakresie wypłacono 8 świadczeń. W latach 2016 i 2017 żadna z rodzin zastępczych nie skorzystała z dopłat do biletów wstępu do instytucji kulturalno - edukacyjno - rekreacyjno – wypoczynkowych.

Wykres 7. Kwota udzielonej pomocy w ramach zapewnienia rodzinom zastępczym bezpłatnych przejazdów Miejskiego Zakładu Komunikacji, dopłat do biletów wstępu do instytucji kulturalno - edukacyjno - rekreacyjno – wypoczynkowych oraz dla dzieci umieszczonych w wielodzietnych rodzinach zastępczych w ramach „Wyprawki szkolnej”

Analizując powyższy wykres można zauważyć, że zainteresowanie rodzin zastępczych w zakresie możliwości uzyskania dodatkowej pomocy w postaci refundacji biletów MZK dla dzieci na terenie Miasta Zielona Góra największa była w roku 2016. Od roku 2016 rodziny zastępcze nie korzystają z dofinansowania biletów wstępu do instytucji kulturalno - edukacyjno - rekreacyjno – wypoczynkowych.

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

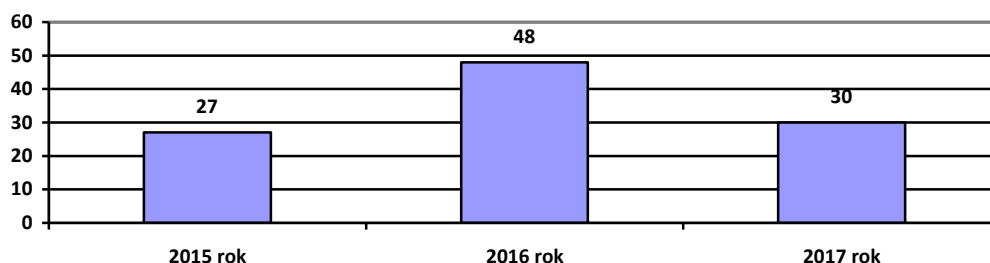
2.2. Realizacja Celu Operacyjnego Wsparcie procesu usamodzielnienia pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej

Jednym z największych problemów osób usamodzielnianych, opuszczających pieczę zastępczą, jest trudność w pozyskaniu mieszkania i tym samym stworzenia sobie odpowiednich warunków mieszkaniowych. Ponadto osoby te cechuje często bierność, niechęć do zmian w swoim życiu, niejednokrotnie zbyt niska motywacja do zdobywania wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych. Okoliczności te utrudniają realizację programów usamodzielnienia. Dlatego celowe jest podejmowanie działań wspierających proces usamodzielnienia, aby mógł on przebiegać w szerszym zakresie i w bardziej efektywny sposób, umożliwiającą młodym osobom rozpoczęcie samodzielnego życia.

W ramach realizacji powyższego celu zarówno Placówki Opiekuńczo – Wychowawcze funkcjonujące na terenie Miasta Zielona Góra jak i Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej obejmują wsparciem lub poradnictwem osoby zmierzające do procesu usamodzielnienia. Ponadto z pomocą w/w jednostek sporządzane są Indywidualne Programy Usamodzielnienia z osobami przebywającymi w pieczy zastępczej.

Na poniższym wykresie przedstawiono liczbę Indywidualnych Programów Usamodzielnienia sporządzonych w latach 2015 - 2017 z wychowankami rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Wykres 8. Liczba sporządzonych Indywidualnych Programów Usamodzielnienia w latach 2015 – 2017

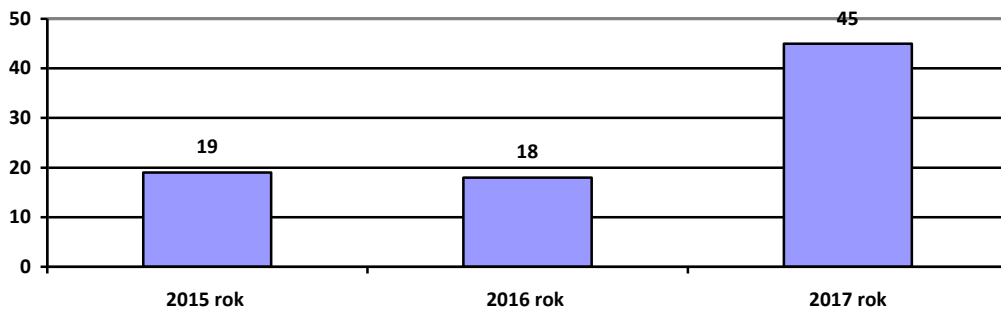
Liczba sporządzonych indywidualnych programów usamodzielnienia w latach 2015 – 2017 uwarunkowana jest liczbą wychowanków osiągających pełnoletność w danym roku. Wzrost, który nastąpił w 2016 roku związany był ze zwiększoną ilością wychowanków osiągających pełnoletność w danym roku.

Wychowankowie podczas realizacji programu usamodzielnienia mogą korzystać ze wsparcia i poradnictwa ze strony pracowników MOPS w Zielonej Górze, m.in. doradcy zawodowego, radcy prawnego czy psychologa.

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

Wykres 9. Liczba wychowanków zmięrających do procesu usamodzielnienia objętych poradnictwem i wsparciem w latach 2015 - 2017

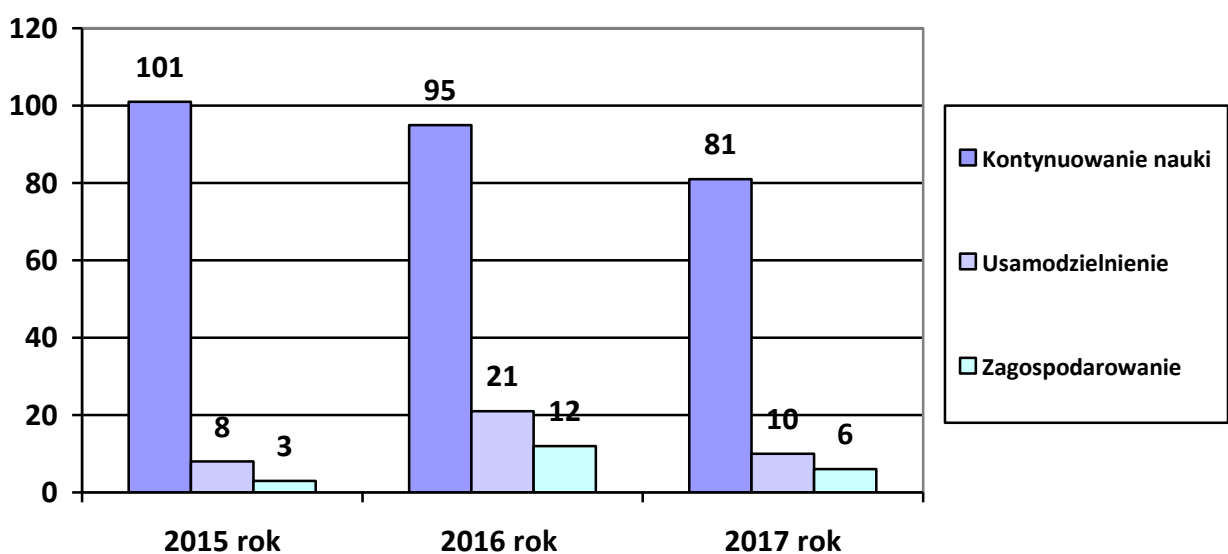

Liczba wychowanków zmięrających do procesu usamodzielnienia w roku 2015 i 2016 utrzymywała się na podobnym poziomie. Natomiast w roku 2017, w związku z większym zainteresowaniem młodych osób tego typu wsparciem liczba ta wzrosła ponad dwukrotnie.

W ramach pomocy w zakresie wsparcia finansowego i rzeczowego Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Zielonej Górze udziela świadczeń finansowych wychowankom usamodzielnionym zarówno z rodzin zastępczych, jak i z placówek opiekuńczo – wychowawczych. Są to:

- świadczenia na kontynuowanie nauki,
- pomoc na usamodzielnienie,
- pomoc pieniężna na zagospodarowanie w formie rzeczowej,

Wykres 10. Liczba pełnoletnich wychowanków objętych pomocą pieniężną na: kontynuowanie nauki, usamodzielnienie oraz zagospodarowanie w latach 2015 - 2017

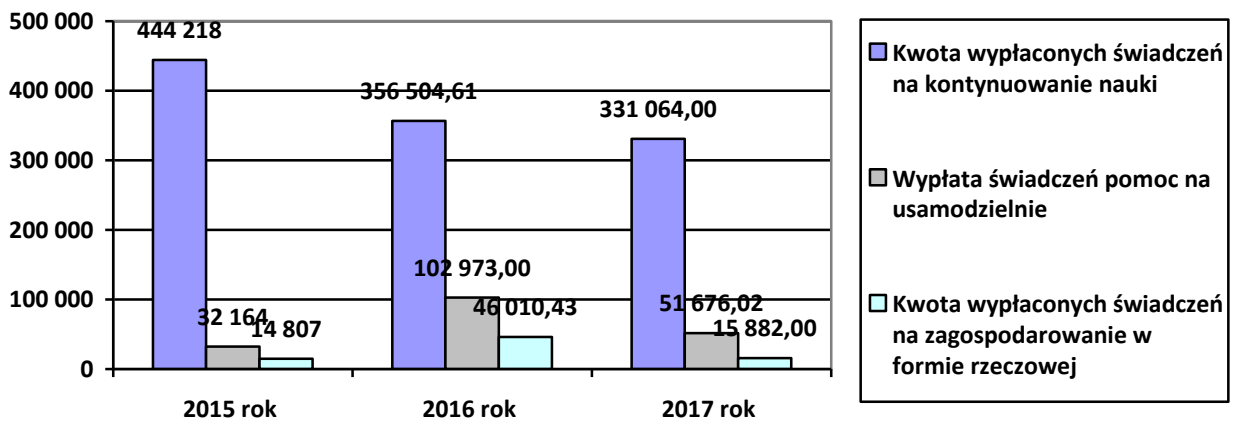

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Zielonej Górze w 2015 roku udzielił pomocy na kontynuację nauki łącznie 101 usamodzielnionym wychowankom z rodzin zastępczych i z instytucjonalnej pieczy zastępczej, 8 wychowankom udzielono wsparcia w postaci wypłaty świadczenia z tytułu usamodzielnienia, a 3 osobom wypłacono pomoc na zagospodarowanie. W 2016 roku Ośrodek udzielił wsparcia 95 wychowankom, wypłacając świadczenia na kontynuowanie nauki, 21 wychowanków uzyskało wsparcie w postaci wypłacanego świadczenia na usamodzielnienie, a 12 osób pomoc w zagospodarowanie. W 2017 roku świadczenie na kontynuowanie nauki pobierało 81 wychowanków, na usamodzielnienie 10, natomiast pomoc rzeczową na zagospodarowanie otrzymało 6 wychowanków pieczy zastępczej z Miasta Zielonej Góry.

W ramach zadania wsparcia pieniężnego dla osób opuszczających pieczę zastępczą wypłacono świadczenia w następujących wysokościach:

Wykres 11. Liczba świadczeń wypłaconych pełnoletnim wychowankom na: kontynuowanie nauki, usamodzielnienie oraz zagospodarowanie w latach 2015 - 2017

Z powyższego wykresu wynika, że największa kwota udzielonych świadczeń dla wychowanków pieczy zastępczej na kontynuowanie nauki została wypłacona w 2015 r. natomiast w 2017 roku kwota wypłacanego świadczenia była najmniejsza. Wypłata świadczeń z pomocy na usamodzielnienie wychowankom opuszczającym pieczę zastępczą najwyższa była w 2016 roku natomiast najniższa w 2015 roku.

W latach 2015 i 2017 wypłata świadczeń na zagospodarowanie w formie rzeczowej dla wychowanków opuszczających pieczę zastępczą wypłacana była na podobnym poziomie. Najwięcej świadczeń natomiast wypłacono w roku 2016.

Wychowankowie pieczy zastępczej podczas realizacji Indywidualnego Programu Usamodzielniania mogli korzystać ze wsparcia i poradnictwa ze strony pracowników Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zielonej Górze.

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

2.3. Realizacja celu operacyjnego Podniesienie jakości świadczonych usług w zakresie pomocy dziecku i rodzinie

W ramach realizacji celu operacyjnego „Podniesienie jakości świadczonych usług w zakresie pomocy społecznej”, pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zielonej Górze uczestniczyli w różnego rodzaju kursach i szkoleniach w celu podniesienia swoich kwalifikacji, które mają znaczący wpływ na jakość wykonywanej pracy i świadczonych w tym zakresie usług.

Szkolenia przeprowadzone w 2015 roku

W 2015 r. w ramach podnoszenia kwalifikacji kadr jednostek pomocy społecznej łącznie 93 pracowników Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zielonej Górze wzięło udział w nw. kursach i szkoleniach:

- konferencji „Teoretyczne i praktyczne wymiary zjawiska przemocy w rodzinie” organizowanej przez Uniwersytet Zielonogórski,
- warsztatach „Radzenie sobie w trudnych sytuacjach relacyjnych w kontakcie z klientem” organizowanych przez Chorągiew Ziemi Lubuskiej ZHP,
- konferencji „Przestępcze wykorzystywanie osób starszych” organizowaną przez Komendę Miejską Policji,
- konferencji „Zagrożenia handlem ludźmi i przestępczością transgraniczną w województwie lubuskim” organizowaną przez Lubuski Urząd Wojewódzki,
- szkoleniu dla pracowników socjalnych MOPS z zakresu profilaktyki i terapii osób uzależnionych, współuzależnionych i zagrożonych uzależnieniem od substancji psychoaktywnych organizowanym przez Polskie Towarzystwo Zapobiegania Narkomanii w Zielonej Górze Lubuski Ośrodek Profilaktyki i Terapii,
- szkoleniu „Jak wspierać i pracować z dziećmi z zaburzeniami psychicznymi aby zapobiegać niepożądanym zachowaniom” organizowanym przez Centrum Leczenia Dzieci i Młodzieży w Zaborze,
- 2 szkoleniach prowadzonych przez prokuratora oraz sędziego z zakresu zmian w prawie karnym,
- szkoleniu „Więź jako czynnik chroniący i wspierający rozwój dziecka” organizowanym przez Urząd Marszałkowski w Zielonej Górze,
- szkoleniu „Asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej wspólne działania w kierunku pomocy dziecku – metody i techniki wsparcia rodzin biologicznych i zastępczych, dokumentacja, plany pracy oraz oceny okresowe” organizowanym przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej Ośrodek Regionalny w Zielonej Górze,
- seminarium naukowym „O systemie pieczy zastępczej w woj. Lubuskim, psychologiczne i pedagogiczne aspekty” organizowanym przez Uniwersytet Zielonogórski,
- szkoleniu „Więzi zerwane. Zaburzenia związane z FAS” organizowanym przez Urząd Marszałkowski w Zielonej Górze,

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

- szkoleniu „Zabezpieczenie dobra małoletnich dzieci odbieranych z rodzin” organizowanym przez Instytut Szkoleń i Analiz Gospodarczych w Warszawie.

Ponadto pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zielonej Górze brali udział w szkoleniu z zakresu ochrony danych osobowych.

Szkolenia przeprowadzone w 2016 roku

W 2016 r. spośród pracowników socjalnych, asystentów rodziny oraz koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej 78 pracowników Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej podniosło kwalifikacje zawodowe poprzez udział w szkoleniach, kursach, konferencjach, seminariach, warsztatach i studiach. Pracownicy uczestniczyli m.in. w:

- międzynarodowej konferencji naukowej „Choroba Alzheimera. Wyzwania i obszary wsparcia społecznego” organizowanej przez Uniwersytet Zielonogórski oraz Lubuskie Stowarzyszenie Wsparcia Opiekunów i Osób Dotkniętych Chorobą Alzheimera,
- warsztatach „Radzenie sobie w trudnych sytuacjach relacyjnych w kontakcie z klientem” organizowanych przez Chorągiew Ziemi Lubuskiej ZHP,
- wykładach i warsztatach edukacyjnych w ramach VIII Festiwalu Pomocna Dłoń – Zatrzymać przemoc organizowanych przez Towarzystwo Rozwoju Rodziny, we współpracy z Zespołem Szkół Zawodowych PBO Sp. Z o.o.:
- wykładach: Zatrzymać przemoc – z perspektywy prawa rodzinnego,
- warsztatach: Kiedy i jak zgłaszać przemoc w rodzinie? Procedura Niebieskiej Karty, Nie zamykajmy oczu na sygnały – jak rozpoznać przemoc ? (w tym seksualną), Zatrzymać przemoc - Maski,
- szkoleniu dla pracowników pomocy społecznej w zakresie sposobów postępowania w sytuacji kryzysowej organizowanym przez Lubuski Urząd Wojewódzki wraz z Wydziałem Prewencji Komendy Wojewódzkiej w Gorzowie Wlkp.,
- szkoleniu "Współpraca służb w środowisku lokalnym - praca socjalna z osobami uzależnionymi od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych" organizowanym przez Centrum Rozwoju Edukacji i Kompetencji INVESIS Polska,
- szkoleniu „Interdyscyplinarność w psychiatrii dzieci i młodzieży – wybrane aspekty: diagnostyka różnicowa wybranych zaburzeń psychicznych” organizowanym przez Centrum Leczenia Dzieci i Młodzieży w Zaborze,
- szkoleniu prowadzonym przez prokuratora z zakresu zmian w prawie karnym,
- szkoleniu „Interwencja wobec przemocy w rodzinie z problemem alkoholowym” organizowanym przez Ośrodek Psychoprofilaktyczny Nowa Perspektywa,
- szkoleniu z wczesnej diagnozy logopedycznej,
- konferencji „Poszukiwanie modelu diagnozy i pomoc dzieciom z FASD” zorganizowanej przez Biuro Pełnomocnika ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, szkoleniu „Skuteczna realizacja procedury „Niebieskie Karty. Pomagam sobie, by pomóc drugiemu. Wsparcie dla

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

członków Zespołów Interdyscyplinarnych i Grup Roboczych w sytuacjach trudnych” prowadzonym przez Profilaktykę KIER,

- szkoleniu „Trudne sytuacje w pracy Zespołu Interdyscyplinarnego i Grup Roboczych” prowadzonym przez Profilaktykę KIER,
- szkoleniu „Asystentura jako alternatywna forma pomocy rodzinie. Praca z rodzinami o szczególnym potencjale” prowadzonym przez Profilaktykę KIER,
- szkoleniu projekt socjalny – nowe zadanie pomocy społecznej czy klasyczne narzędzie pracy socjalnej organizowane przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej Ośrodek Regionalny w Zielonej Górze,
- szkoleniu „Radzenie sobie z klientem używającym gróźb (agresja słowna, szantaż, napastliwość) w stosunku do urzędnika” organizowanym przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej Ośrodek Regionalny w Zielonej Górze,
- warsztatach „Zdrowe odżywianie dzieci obciążonych FAS”,
- wykładzie „Trudna praca w środowisku”,
- szkoleniu „Rodzicielstwo zastępcze – studium prawne”,
- konferencji Wielowymiarowy obraz adopcji w drodze do rodzicielstwa” organizowanej przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej,
- szkoleniu „Współpraca, wyzwania i dylematy zawodowe asystenta i pracownika socjalnego” organizowanym przez PeDaGo Personal Development and Growth Center,
- warsztatach „Wszystko jest we mnie – zasoby, potencjały, dynamika mocnych i słabych stron” organizowanych przez Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną w Szklarskiej Porębie,
- szkoleniu „Asystentura – nowatorska usługa w systemie wspierania rodzin – wymiar prawny, psychologiczny i metodyczny” organizowanym przez Centrum Profilaktyki i Reeducacji „Atelier”,
- uzyskanie certyfikatu terapeuty środowiskowego w Polskim Towarzystwie Psychiatrycznym,

Szkolenia przeprowadzone w 2017 roku

W 2017 r. wśród pracowników socjalnych, asystentów rodziny, koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej i specjalistów 89 pracowników Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej podniosło kwalifikacje zawodowe poprzez udział w szkoleniach, kursach, konferencjach, seminariach, warsztatach i studiach. Pracownicy uczestniczyli m.in. w:

- szkoleniu „Zmiany w prawie karnym istotne dla osób pracujących w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie” zorganizowanym przez Zespół Interdyscyplinarny i Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Zielonej Górze;
- szkoleniu z zakresu rozpoznawania zjawiska przemocy w rodzinie – procedura niebieskiej karty zorganizowanym przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Zielonej Górze,
- konferencji „Dziecko w rodzinie z problemem alkoholowym. Charakterystyka i formy pomocy” zorganizowanej przez Biuro Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zielonej Górze,

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

- szkoleniu „Zagrożenia oraz konsekwencje rozwojowe i zdrowotne u dzieci i młodzieży oglądających pornografię” organizowanym przez Fundację „Żyjmy Zdrowo”,
- szkoleniu „Pomaganie mężczy – możesz inaczej” organizowanym przez Fundację „Możesz inaczej”,
- szkoleniu „Praca pracownika socjalnego z osobami z zaburzeniami psychicznymi” organizowanym przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej,
- szkoleniu w zakresie „Model systemowy pracy socjalnej – trójpodział pracy. Zmiany organizacyjne w ośrodkach pomocy społecznej” organizowanym przez ANIMA-edukacja,
- szkoleniu „Ustawa o pomocy społecznej - aktualne problemy- Nowelizacje” organizowanym przez Ośrodek Twórczej Interwencji OTI – Kraków,
- wykładach i warsztatach edukacyjnych w ramach X Festiwalu Pomocna Dłoń Odporność psychiczna - nasza wewnętrzna siła organizowanych przez Towarzystwo Rozwoju Rodziny we współpracy z Zespołem Szkół Zawodowych PBO Sp. Z o.o.:
 1. wykłady dla osób pracujących z młodzieżą i rodzinami,
 2. warsztaty:
 - Wybrane zaburzenia psychiczne dzieci i młodzieży,
 - „Niepokojące objawy w codziennej pracy z dziećmi - jak postępować? Czy jest się czego bać?”,
 - Krótkoterminowe wsparcie we wzmacnianiu odporności psychicznej.
- szkoleniu „Pracownik socjalny i asystent rodziny a rola kierownika OPS w podziale zadań pomiędzy nimi” prowadzonym przez Profilaktykę KIER,
- szkoleniu „Kontrakt socjalny w praktyce” prowadzonym przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej;
- szkoleniu „Dokumentacja i narzędzia dla osób i instytucji realizujących zadanie z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Indywidualny plan pomocy rodzinie” prowadzonym przez Profilaktykę KIER;
- szkoleniu profilaktycznym „Używanie substancji psychoaktywnych w Polsce i województwie lubuskim. Cechy, zjawiska i system pomocy” zorganizowanym przez Biuro Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zielonej Górze;
- szkoleniu „Zobaczyć człowieka w człowieku” prowadzonym przez Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną oraz Dyrekcję Zespołu Szkół Budowlanych;
- szkoleniu „Praca pracownika socjalnego z osobami z zaburzeniami psychicznymi” prowadzonym przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej;
- szkoleniu „Pomaganie mężczy” prowadzonym przez Ośrodek Terapii Integralnej Marek Szczęsny;
- warsztatach „Wdrażanie ścieżek reintegracji społeczno-zawodowej na podstawie informatora *Ścieżki reintegracji społeczno-zawodowej w województwie Lubuskim*” organizowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze;

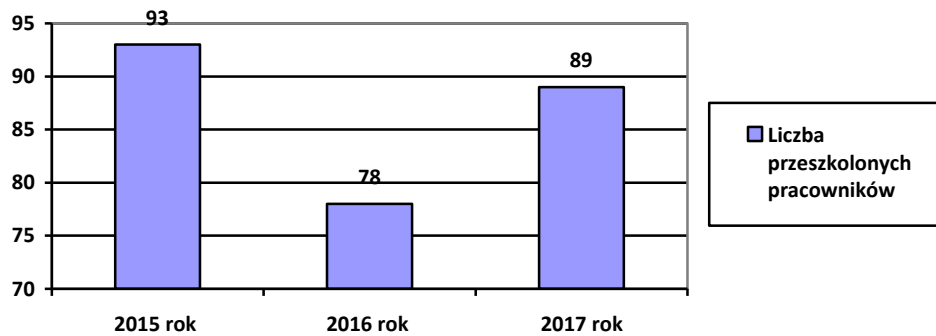
Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

- szkoleniu „Dokumentacja i narzędzia dla osób i instytucji realizujących zadania z zakresu przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Indywidualny plan pomocy rodzinie” organizowanym przez Profilaktykę KIER;
- warsztacie „Warsztatowe szkolenie dla członków Zespołu Interdyscyplinarnego – Procedura odebrania dziecka” organizowanym przez Centrum Profilaktyki I Reedukacji "Atelier" Sp. z o. o.;
- szkoleniu „Przemoc wobec osób starszych i niepełnosprawnych” organizowanym przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Zielonej Górze;
- szkoleniu „Trudne sytuacje w pracy zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych. Indywidualny plan pomocy rodzinie” organizowanym przez Profilaktykę KIER;
- szkoleniu „Rozmowa i praca z osobami współzależnymi w ramach procedury Niebieskiej Karty” organizowanym przez stowarzyszenie na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie "niebieska linia" Centrum Pomocy Specjalistycznej;
- szkoleniu „Asystent rodziny – od diagnozy do działania. Elementy prawa istotne w pracy Asystenta Rodziny” organizowanym przez Profilaktykę KIER;
- konferencji „Asystentura rodziny w zakresie wsparcia kobiet w ciąży i rodzin "za życiem". Rekomendacje metodyczne i organizacyjne” organizowanej przez Departament Polityki Rodzinnej Ministerstwo Rodziny, Pracy I Polityki Społecznej;
- VI Ogólnopolskim Zlocie Asystentów Rodziny „Współpraca asystenta rodziny z pracownikiem socjalnym” organizowanym przez Ogólnopolskie Stowarzyszenie Asystentów Rodziny;
- szkoleniu „Asystent Rodziny w systemie przeciwdziałania przemocy w rodzinie” organizowanym przez Profilaktykę KIER;
- szkoleniu „Zapobieganie depresji, samobójstwom i innym zachowaniom autodestrukcyjnym wśród uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych, uprawniający do prowadzenia zajęć z w/w zakresy” organizowanym przez Caritas;
- szkoleniu „Asystentura jako alternatywna forma pomocy rodzinie. Praca asystenta z rodzinami o szczególnych potrzebach” organizowanym przez Profilaktykę KIER;
- szkoleniu „Nowe życie – Ustawy za życiem” organizowanym przez Ośrodek Psychoprofilaktyki Nowa Perspektywa;
- szkoleniu „Elementy prawa istotne w pracy Asystenta Rodziny. Psychospołeczne zagadnienia funkcjonowania rodziny” organizowanym przez Profilaktykę KIER;;
- szkoleniu „Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej, kompetentny rzecznik dziecka i rodziny zastępczej” prowadzonym przez Profilaktykę KIER,
- szkoleniu „Niepokojące objawy w codziennej pracy z dziećmi - jak postępować? jest się czego bać?” organizowanym przez Fundację Rozwoju Demokracji Lokalnej

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

Wykres 12. Liczba uczestników biorących udział w szkoleniach w ramach zadania podnoszenie kwalifikacji kadr jednostek pomocy społecznej i kadr współpracujących.

Najmniej uczestników biorących udział w różnego rodzaju szkoleniach, kursach, warsztatach, seminariach i konferencjach było w 2016 roku, natomiast w 2015 roku liczba ta była najwyższa. Chętnych do szkoleń z roku na rok przybywa, co przekłada się na wiedzę i umiejętności poszczególnych pracowników w zakresie świadczonych usług na rzecz dzieci i ich rodzin.

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

PODSUMOWANIE

Analizując podejmowane działania związane z realizacją programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017 można stwierdzić, że w ramach realizacji celu operacyjnego *1 Doskonalenie systemu opieki nad dzieckiem przebywającym poza środowiskiem naturalnym* silną stroną realizacji Programu były organizowane szkolenia dla utworzonych rodzin zastępczych oraz dla kandydatów na rodziny zastępcze.

W Mieście Zielona Góra w 2015 roku w celu zwiększenia świadomości społecznej i inicjatyw dotyczących zastępczych form opieki rodzinnej w ramach V Dni Rodzinnej Opieki Zastępczej, organizowanych przez kadrę opieki, terapii i Profilaktyki Społecznej we współpracy z Instytutem Psychologii, kołem Naukowym Pedagogiki Opiekuńczej i Studentami Studiów Podyplomowych POW – VII edycji Wydziału Pedagogiki, Socjologii i Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Zielonogórskiego wraz z Regionalnym Ośrodkiem Polityki Społecznej w Zielonej Górze odbyły się akcje promujące rodzicielstwo zastępcze, seminarium naukowe połączone z debatą i kampania informacyjna propagująca ideę pieczy zastępczej. Udział rodzin w tego typu imprezach zaowocował nawiązywaniem wzajemnych kontaktów między rodzinami i wymianą doświadczeń.

Korzystanie z możliwości uzyskania porady psychologicznej i pedagogicznej przez rodziny zastępcze cieszy się dużym zainteresowaniem. W mieście Zielona Góra oraz w samym Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej istnieje bardzo dobrze funkcjonujący system poradnictwa rodzinnego.

Zgodnie z Programem rodziny zastępcze mogą korzystać z dodatkowych świadczeń jakimi są bezpłatne przejazdy Miejskiego Zakładu Komunikacji, dopłaty do biletów wstępu do instytucji kulturalno – edukacyjno – rekreacyjno – wypoczynkowych oraz do 2015 roku rodziny zastępcze wielodzietne mogły korzystać również z programu „Wyprawki szkolnej”. Jak wynika ze sprawozdania od roku 2016 zainteresowaniem cieszą się wyłącznie świadczenia dotyczące finansowania biletów MZK.

W czasie realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015 – 2017 udało się pozyskać jedną rodzinę zawodową pełniącą funkcję pogotowia rodzinnego, która przekształcona została z rodziny zastępczej niezawodowej.

W realizacji celu *2 Wsparcie procesu usamodzielnienia pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej* wychowankowie opieki zastępczej podczas realizacji programu usamodzielnienia mogli korzystać ze wsparcia i poradnictwa ze strony pracowników Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zielonej Górze, m.in. doradcy zawodowego, radcy prawnego, psychologa i terapeuty. Dużym zainteresowaniem usamodzielnionych wychowanków pieczy zastępczej cieszyła się pomoc finansowa na kontynuowanie nauki przy jednoczesnym zmniejszeniu się ilości wypłacanych świadczeń na usamodzielnienie oraz zagospodarowanie. Ponadto, usamodzielnieni wychowankowie pieczy zastępczej pozostają pod opieką koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej i pracowników socjalnych, którzy wspomagają wychowanków w procesie usamodzielnienia.

Analizując cel operacyjny *3 Podniesienie jakości świadczonych usług w zakresie pomocy dziecku i rodzinie* stwierdzić należy, że pracownicy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Zielonej

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

Górze czynnie uczestniczyli w szkoleniach, konferencjach, warsztatach, wykładach i kursach. Liczba uczestników chętnych na szkolenia z roku na rok wzrasta. Na przestrzeni lat 2015 - 2017 liczba uczestników szkoleń wzrosła pięciokrotnie.

Do słabych stron programu należy przede wszystkim brak rodzin gotowych do podjęcia się roli rodziny zastępczej. W związku z niewielką liczbą osób chętnych podjęcia się rodzicielstwa zastępczego, należy dołożyć wszelkich starań w celu rozbudzenia wśród mieszkańców Miasta chęci zaopiekowania się dziećmi pozbawionych opieki. Konieczne jest zatem nawiązanie cyklicznej współpracy ze środkami masowego przekazu w celu dotarcia do jak największej rzeszy odbiorców.

WYKAZ REALIZATORÓW I PARTNERÓW REALIZUJĄCYCH PROGRAM, DO KTÓRYCH WYSŁANO ANKIETY

1. Stowarzyszenie Rodzin Zastępczych „Pomocna Dłoń”
2. Towarzystwo Rozwoju Rodziny
3. Fundacja „O uśmiech dziecka”

Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra na lata 2015-2017

4. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
5. Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza w Zielonej Górze
6. Wydział Oświaty i Spraw Społecznych Urzędu Miasta Zielona Góra
7. Departament Przedsiębiorczości i Gospodarki Komunalnej Urzędu Miasta Zielona Góra
8. Terenowy Komitet Ochrony Praw Dziecka
9. Biuro Pełnomocnika ds. Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (Biuro Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom)
10. Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna
11. Wydział Pedagogiki Socjologii i Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Zielonogórskiego
12. Parafia Miłosierdzia Bożego
13. Parafia pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy
14. Parafia pw. Najświętszego Zbawiciela
15. Parafia pw. Podwyższenia Krzyża Świętego
16. Parafia pw. Św. Józefa Oblubieńca
17. Parafia pw. Św. Jadwigi
18. Parafia pw. Św. Franciszka z Asyżu
19. Parafia pw. Św. Stanisława Kostki
20. Kościół Chrześcijan Baptystów Zbór
21. Regionalna Telewizja Lubuska
22. Radio Zielona Góra 97,1 FM
23. Akademickie Radio Index
24. Radio Zachód S.A.
25. Gazeta Lubuska
26. Poradnia Młodzieżowa przy Towarzystwie Rozwoju Rodziny
27. II Zespół Kuratorski Służby Sądowej
28. Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Zielonej Górze
29. Młodzieżowe Centrum Kultury i Edukacji „Dom Harcerza”
30. Stowarzyszenie Rodzin Zastępczych i Adopcyjnych „Mały Człowiek”

WYKAZ REALIZATORÓW I PARTNERÓW REALIZUJĄCYCH PROGRAM, KTÓRZY WYPEŁNILI ANKIETY

1. Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza w Zielonej Górze
2. Wydział Pedagogiki Socjologii i Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Zielonogórskiego
3. Departament Przedsiębiorczości i Gospodarki Komunalnej Urzędu Miasta Zielona Góra

**Sprawozdanie z realizacji Programu Rozwoju Pieczy Zastępczej w Mieście Zielona Góra
na lata 2015-2017**

4. Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna
5. Biuro Profilaktyki i Przeciwdziałania Uzależnieniom
6. Towarzystwo Rozwoju Rodziny
7. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
8. Terenowy Komitet Ochrony Praw Dziecka